

RENESSANS TA'LIM UNIVERSITETI

FILOLOGIYA VA TARIX FAKULTETI

“IJTIMOIY-SIYOSIY FANLAR” KAFEDRASI

M.Yu.Ibragimova, M.K.Rashidova, Y. Z.Ro‘ziev

“ETNOMADANIYAT” FANIDAN SEMINAR MASHG‘ULOTLARI UCHUN

USLUBIY KO‘RSATMA

Toshkent - 2024

Mazkur uslubiy ko'rsatma talabalar uchun mo'ljallangan bo'lib, unda "Etnomadaniyat" fanidan ma'ruza va seminar mashg'ulotini tayorlashda foydalanishi mumkin bo'lgan ilg'or pedagogik texnologiyalar, mustaqil ta'lim ishlari mavzulari, shuningdek, mavzulariga doir adabiyotlar ro'yxati keltirilgan

Tuzuvchilar:

t.f.n., dos. M.Yu.Ibragimova, f.f.n., dos. M.K.Rashidova, katta o'qituvchi
Y.Z.Ro'ziev

Taqrizchilar:

Sh.Irgashev - Renessans ta'lim universisteti "Ijtimoiy-siyosiy fanlar" kafedrası professori, tarix fanlari doktori

T.Jo'raev - Renessans ta'lim universisteti "Ijtimoiy-siyosiy fanlar" kafedrası dotsenti, falsafa fanlari nomzodi

Filologiya va tarix fakulteti "Ijtimoiy-siyosiy fanlar" kafedrasining 2024-yil "23" oktabrdagi 6-sonli majlisida muhokama qilingan.

Uslubiy ko'rsatma Renessans ta'lim universiteti Kengashining 2024-yil "26" oktabrdagi 2-sonli qaroriga muvofiq o'quv jarayoniga tatbiq etish uchun tavsiya etilgan.

KIRISH

Fanning maqsadi – talabalarga xalkimizning tarixiy shakllanishi, uning ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyot bosqichlari, milliy madaniyatimizning o'tmishda qo'lga kiritgan yutuqlari, elat, qavm, millat tushunchalarining mazmun va mohiyatini tushuntirish, o'tmishda va hozirgi kunda muayyan darajada shakllanib va taraqqiy etib kelayotgan milliy madaniyatimizning tadrijiy - tarixiy jarayonini o'rgatishdan iborat.

Fanning vazifalari:

- etnomadaniyat faniga oid tushuncha va tamoyillar to'g'risida talabalarga zamonaviy talablar asosida har taraflama chuqur bilim berish;

-ularning umuminsoniy dunyoqarashlarini shakllantirish;

-ma'naviy-ma'rifiy faoliyatlarini yuzaga chiqarish kabi omillarni ilmiy jihatdan tadbiq etib, talaba yoshlarga Vatanni sevish va ardoqlash, milliy qadriyat va an'analarni e'zozlash tuyg'ularini singdirishdir.

1-MAVZU: ETNOMADANIYAT FANINING PREDMETI, MAQSAD VA VAZIFALARI

Reja:

1. Mustaqillik sharoitida xalqimizning turmush tarzi, urf-odat va an'analari e'tibor

2. "Etnomadaniyat" o'quv fanining predmeti, maqsad va vazifalari

3. "Etnomadaniyat" fanini o'rganish – davr taqozosi

Etnomadaniyat har doim nihoyatda muhim mavzu bo'lib kelgan, bundan keyin ham uning dolzarbligi oshib boraveradi. Chunki, u millat mavjudligining asosi, uning bugungi va istiqbolini tahminlaydigan mahnaviy boylik hisoblanadi. Birga ulardan o'zilib qoldi va buning natijasida millatimiz ongi va qalbida "begonalashuv" ruhiyatini shakllantirish ham amalga oshirildi. Mamlakatimiz o'z mustaqilligini qo'lga kiritgandan keyingina millatimizning ana shunday mustabid yillarida toptalgan etnomadaniyat salohiyatimizni qayta tiklash, milliy mentalitetimizni uning boy sarchashmalari bilan boyitish borasida yangi imkoniyatlar yuzaga keldi.

Bugungi kunda turmush tarzimizni ijtimoiy-madaniy faoliyat yutuqlarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Buning boisi o'zbek xalqi uzoq o'tmishdan boshlab ma'naviy madaniyatni yuksaltirishda etarlicha faoliyat ko'rsatib kelgan. Kishilik tarixida yaratilgan va ma'lum taraqqiyot bosqichlarni o'z boshidan kechirgan buyuk siymolar xamda ota-bobolarimiz, ma'naviy madaniyat yutuqlarini oltin meros sifatida kelajak avlodlarga qoldirib ketganlar. "Etno" -yunon so'zi- elat, xalq demakdir va shu bilan birga, ma'lum bir elat yoki xalqqa bo'lgan ishora, ko'rsatuv. Bu ibora biror xalqning kelib chiqishi (etnogenezi)ni ifodalaydi. Bunday tarzda biz o'zbek xalqining kelib chiqishi, uning etnogenezi (urug'chilik, nasl) ni tushunishimiz kerak. Shu bilan bir vaqtda etno iborasi ko'pchilik ilmiy -nazariy manbaalarda: E'tiboringizni etnografiya va folklor faniga qaratib u:

1. Xalqlarning kelib chiqishi, turmushi, moddiy va ma'naviy madaniyatini;

2. Og'zaki, yozma hamda musiqiy ijodini o'rganadigan fan ekanligini tushunamiz.

Xulosa qilib quydagilarni aytish mumkin: Etnomadaniyat fani asoslariga kirish jarayonida,

- fanning tarixiy-ilmiy mohiyatini o‘rganish;
- universitetda o‘tiladigan barcha ijtimoiy hamda insonshunoslik fanlarni o‘zlashtirishni takomillashtirish;
- fanning nazariy hamda amaliy bo‘limlarini mukammal o‘rganish;
- bo‘lg‘usi mutaxassis kadrlarning ma‘naviy dunyosini shakllantirish, ma‘naviy – ma‘rifiy faoliyatni yuzaga chiqarishning omillarini ilmiy jihatdan tadqiq yetish;
- yuksak e‘tiqodga munosib qilib tarbiyalash;
- o‘tmish ajdodlarimizning ravnaq togan tarixiy merosini mukammal o‘rganishga qaratilgandir.

Etnomadaniyat fani Markaziy Osiyo xalqlarining ma‘naviy va madaniy tarixini o‘rganishning ba‘zi masalalari, qadimiy ma‘naviyat va madaniyat yodgorliklari, islomiy tafakkur muammolari, temuriylar davrida ma‘naviy-madaniy hayot, Markaziy Osiyo xalqlarining birinchi va ikkinchi Uyg‘onish davrlariga xos bo‘lgan ilmiy-madaniy merosini, o‘zbek va o‘zbek xalqining kelib chiqishi tub negizlarini, bu xalqning jahon va boshqa xalqlardan farq qiluvchi xususiyatlarini, milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarini, oila, maxalla turmush madaniyatini, Turkistonda ma‘rifatchilik madaniyati, jadidchilik harakatinig mohiyati va buyuk siymolar ijodi, tarixiy ajdodlarimizning mumtoz merosini o‘rganishga sharoit yaratadi.

Mavzuga oid tayanch tushuncha va atamalar:

Qadriyatlar, iymon, ma‘naviyat, etnomadaniyat, madaniyat, antik madaniyat, etnonim, etnonimka, etnograf, folklor.

MAVZUNI MUSTAHKAMLASH UCHUN SAVOLLAR:

1. Etnomadaniyat atamasi qanday ma‘noni anglatadi?
2. Etnomadaniyat fanini o‘rganishdan maqsad nima?
3. Etnografiya nima?
4. “Etnonim” iborasi qanday ma‘noni anglatadi?
5. Nima uchun mustaqillik sharoitida xalqimizning turmush tarzi, urf-odat va an‘analariga e‘tibor qaratilmoqda?
6. «Etnomadaniyat» o‘quv fanining predmeti nima?
7. «Etnomadaniyat» o‘quv fanining qanday maqsad va vazifalari bor?
8. Nima uchun «Etnomadaniyat» fanini o‘rganish - davr taqozosi?

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikdabarpo etamiz. O‘zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutq. T.: O‘zbekiston, 2016.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 28 iyuldagi “Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko‘tarish to‘g‘risida”gi №PQ-3160 sonli qarori. – //Xalq so‘zi 2017 yil, 28 iyul

3. Karimov I. Yuksak ma‘naviyat yengilmas kuch. –T.: Ma‘naviyat, 2008.

4. Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. //»Muloqot»,1999. Karimov.I.A.O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka taxdid:barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: O'zbekiston, 1997.
5. Aminjonova I E. Qadimiy yodgorliklar qissasi. T.: 1968.
6. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998 .
7. Ashirov A. Atadjanov Sh. Etnologiya. T.:2007 .
8. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T.: 2007.

2-Mavzu: O'ZBEK XALQINING ETNOGENEZI VA ETNIK TARIXIGA OID ENG MUHIM MANBALAR

R e j a:

- 1. Tarixiy manbalarning umumiy tavsifi**
- 2. O'tmishni o'rganishda tarixiy manbalarning ahamiyati**
- 3. Tarixiy manbalarning guruhlarga bo'linishi.**
- 4. Etnomadaniyat va milliy mentalitetni rivojlantirish masalalari.**

Tarixiy manbalarning umumiy tavsifi. Tarixiy manba-deganda biz o'tmishdan qolgan hamda jamiyat xayotining ayrim bosqichi yoki tomonlarini o'zida mujassamlashtirgan moddiy va ma'naviy yodgorliklarni tushunamiz. Tarixiy manbalar qatoriga qadimgi odamlarning manzilgoxlari, qadimgi shaharlar, qal'alar va ularning xarobalari, sug'orish inshootlari qoldiqlari, ajdodlarimizning mehnat qurollari, uy-ro'zg'or buyumlari, zeb-ziynatlar, tangalar, qoyatosh sur'atlari, petrogliflar, yozma xujjatlar va boshqalar kiradi.

Tarixiy manbalar insonlarning ijtimoiy faoliyati davomida yaratiladi va o'tish xodisalarini o'zida aks ettiradi. Tarixiy manbalarning mavjudligi tarix fani rivojlanishining asosiy shartidir. Tarixiy manbalarsiz tarixni o'rganish mumkin emas. Bizgacha etib kelgan tarixiy manbalarning asosiy qismi milodiy X-XX asrlarga mansubdir. XIX asrning oxiri - XX asrning boshlaridan yozma manbalarning miqdori keskin oshib bordi. Xozirgi kunga kelib yozma xujjatlar shu darajada ko'ayib ketdiki, ularni unifikatsiya qilish, axborotni kodlashtirish, xujjatlarni saralash va saqlash yo'llarini takomillashtirish extiyoji tug'ildi.

Xozirgi zamon tarix fanida tarixiy manbalarni shartli ravishda quyidagi 7 asosiy guruhga bo'linadi.

1. ASHYOVIY MANBALAR.Ashyoviy manbalarga qadimgi odamlarning manzilgoxlari, binolar, turli inshootlar, mehnat qurollari va turli buyumlar kiradi.

2. ETNOGRAFIK MANBALAR.Xalqlarning kelib chiqishi, turmush tarzi, ma'naviy xayotini, sodir bo'lgan va bo'layotgan etnik jarayonlarni o'zida aks ettirgan materiallar etnografik manbalar guruhiga kiradi.

3. FOL'KLOR MANBALAR. Xalq uzoq asrlar davomida o'zi ortirgan tarixiy bilimlarni og'zaki ijod orqali avloddan-avlodga etkazib keldi.Ularning etnik xususiyatlarini o'rganish tariximizning etnik saxifalarini yoritishda muhim ahamiyat kasb etadi.

4. LINGVISTIK MANBA. O'zbek tili va boshqa tillarning leksik tarkibida mavjud bo'lgan va xozir xam mavjud atamalar va toponimlar (joy nomlari)ni tadqiq etish jarayonida qimmatli tarixiy materiallar qo'lga kiritilishi mumkin.

5. FOTOKINOXUJJATLAR. Fotograf hamda kino san'ati paydo bo'lgandan so'ng tarixiy manbalarning yangi bir guruhi vujudga keldi. Xujjatlarning bu guruhini o'rganish va ulardan foydalanish bizning tarixiy tasavvurimizni yana kengaytiradi va chuqurlashtiradi.

6. FONOXUJJATLAR. Fonoxujjatlar deganda biz grammafona 'lastinkalari hamda magnit tasmalarga yozib olingan nutqlar, suxbatlar, adabiyot va san'at asarlarini tushunamiz. O'zbekiston Markaziy kinofotofonoxujjatlar Davlat arxivida qator shunday xujjatlar saqlanmoqda.

7. YOZMA MANBALAR.. Qadimgi Fors, So'g'd, Xorazm, Qadimgi turk, fors-tojik, eskio'zbek, rus va boshqa tillarda bitilgan yozma manbalar kop asrlik tariximizni o'rganishda ulkan rol' o'ynaydi.

MAVZUGA OID TAYANCH TUSHUNCHA VA ATAMALAR:

Tarixiy manba, ashyoviy manbalar, etnografik manbalar, fol'klor manbalar, lingvistik manba, fotokinoxujjatlar.

MAVZUNI MUSTAHKAMLASH UCHUN SAVOLLAR:

1. Tarixiy manbalarga umumiy tavsif bering...
2. Hozirgi zamon tarix fanida tarixiy manbalar nechta asosiy guruhga bo'linadi?
3. Atamalar va topilmalarning kelib chiqishi va mazmuniga doir manbalar qaysi guruhga kiradi?
4. Fonoxujjatlar guruhiga qanday manbalar kiradi?

MAVZUGA OUD ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza. 2016 yil 7 dekabr

2. Sh.M.Mirziyoyev. – Toshkent: "O'zbekiston", 2017. – 48 b.

3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – engilmas kuch. -T.: Ma'naviyat, 2008

4. Abduraxmonov F.R. Mustaqillik va milliy manfaatlar. - Toshkent: Fan, 1994;

5. Xanazarov Q. Milliy mentalitet-taraqqiyot omili. // Muloqot. – T.: 2000. - № 3. –B.

6. Qoraboyev U.X. Etnokultura. (traditsionnaya narodnaya kultura). - Toshkent: Sharq, 2005.

7. O'tanova U. Etnomadaniyatning yashovchanlik siri // Tafakkur. – Toshkent: 2006, №3. – B. 122-123.

8. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R. Etnomadaniyat. T.: Adolat. 2003

3-Mavzu: ETNOMADANIYATNING SHAKLLANISHIDA XALQ O'YINLARINING O'RNI

Reja:

1. Urf-odatlar, an'analar va marosimlar.

2. Dehqonchilikning vujudga kelishi va rivojlanishi bilan bog'liq qadimiy udumlar, an'analar va marosimlar.

3. Eng qadimiy davrdan boshlab shakllana boshlagan xalq o‘yinlari–etnomadaniyatning tarkibiy qismi.

Xalq turmush tarzi va ma’naviyatining tarkibiy qismini uning azaliy udumlari, urf-odatlari, marosimu-an’analari tashkil qiladi. Bu esa shu xalqning ma’naviyati nechog‘lik shakllanganligini, uzoq o‘tmishga ega ekanligini bildiradi. O‘zbek xalqi ana shunday boy ma’naviyatli xalqlardan hisoblanadi. Urf-odat – kishilarning turmushiga singib ketgan, ma’lum muddatda takrorlanib turuvchi xatti-harakat, ko‘pchilik tomonidan qabul qilingan xulq-atvor qoidalari, ko‘nikmasidir. Masalan, kichiklarning kattalarga salom berishi, uy-hovlini tartibga keltirib qo‘yish, mehmonlarga alohida hurmat ko‘rsatish, bayram arafasida kekxa, qariyalar, kasal, ojiz, qiynalgan kishilar holidan xabar olish qo‘ni-qo‘shnilarning biror ishiga yordam berish, hasharga borish kabilar o‘zbek xalqiga xos yaxshi odatlar hisoblanadi. “Odat” degan tushuncha psixologiyada ham mavjud bo‘lib, u ma’lum sharoit ta’sirida vujudga kelib, kishining fe’l-atvorida mustahkamlanib qolgan va keyinchalik o‘z-o‘zidan beixtiyor bajariladigan harakat ma’nosini bildiradi. “An’ana” ijtimoiy hayot, mehnat, madaniyatning barcha sohalariga xos hodisa sifatida juda keng doirani qamrab oladi. Muayyan bir jamoaning turmush tarzi, xatti-harakati, xulq-atvori, muloqoti va oilaviy munosabatlarida namoyon bo‘ladi. “Marosim” – inson hayotidagi muhim voqealarni nishonlashga qaratilgan, rasmiy va ruhiy ko‘tarinkilik vaziyatda o‘tadigan, umum qabul qilingan tartib-qoidalarga amal qilinadigan tadbir sanaladi. Masalan, ism qo‘yish, chaqaloqni beshikka belash, nikohdan o‘tish, dafn qilish, xotirlash, ekishga kirishish (urug‘ qadash), o‘rishga kirishish, Navruz ayyomi kunlari ko‘pchilik bo‘lib sumalak taomini tayyorlash marosimlaridir.

Milliy urf-odat va an’analarda butun bir xalqning ijtimoiy ehtiyojlari, axloq normalari, manfaatlari, amaliy tajribalari va tarixiy yashash sharoitlari o‘ziga xos ravishda mujassamlangan “An’ana”, “odat”, “marosim” bir-biri bilan bevosita bog‘liq hodisa hisoblanadi. Shu bois an’analarning tarkibiy qismi odat, odatning tarkibiy qismi esa marosim ham bo‘lishi mumkin. Masalan, bilim yurtini bitirgan yosh mutaxassislarning ishlab chiqarishga borib ish boshlashi odat tusiga kirib qolgan. Bu muhim voqea munosabati bilan an’anaviy tadbirlar tashkil qilish mumkin. Bu odatning tarkibiy qismi – yoshlarni tantanali ravishda mehnat jamoasiga qabul qilish o‘z-o‘zidan marosimga aylanadi. Ba’zi xolatlarda “an’ana”, “odat” va “marosim” tushunchalari alohida ishlatilsa, ular mavhum ma’noni anglatishi ham mumkin. Bunday paytda ularga aniqlovchi so‘zlar qo‘shilib, masalan, “an’anaviy bayram”, “an’anaviy festival”, “an’anaviy kecha” yoki “mukofotlash marosimi”, “to‘y marosimi”, “nafaqaga kuzatish marosimi” tarzida qo‘llaniladi. O‘zbek xalqining oilaviy marosimlari ham tarixiy zaruriyat asosida vujudga kelgan va zamon chig‘iriqlaridan o‘tib, muhim ma’naviy qadriyat sifatida ravnaq topgan.

Buyuk ajdodlarimizning bizga meros qilib qoldirgan madaniy boyliklari xazinasiga xalq o‘yinlari ham kiradi.

O‘zbek xalq o‘yinlari xalq ijodiy faoliyatining bir turidir. Ularni xalq yaratgan va keng xalq ommasiga tarqatgan. O‘zbek xalq o‘yinlarini o‘rganish tarbiya

jarayonini uzluksiz yangilaydi, o'quvchilarda hayotiy vaziyatlarni yaxshi anglash qobiliyatlarini rivojlantiradi, bilishga juda qiziqish uyg'otadi, shuningdek, ularga o'z xalqining tarixi va hayotining turli sohalariga, moddiy va ma'naviy madaniyatiga, ijtimoiy turmush tarzi, odatlari va an'analariga taalluqli ma'lumotlarni beradi. Ularning kuchli, chaqqon, serharakat, ziyrak, topqir, o'zaro hamkor bo'lishiga yordam beradi.

Hozirga qadar o'zbek xalqining tantanalari katta tomoshalar — sayillar bilan nishonlanadi. Masalan, ommaviy tomoshalar, sayillar, Navro'z ayyomida, Hosil bayramlarida xalq o'yinlaridan keng foydalanilgan. Sayillar vaqtida «Olomon poyga», «Qiz quvish», «Kurash», «Ag'darish», Ko'pkari», «Duppi yashir» kabi musobaqa o'yinlari, sport o'yinlari sifatida o'tkazilib kelinmoqda. O'zbek xalq o'yinlarini o'rganish tarbiya jarayonini uzluksiz yangilaydi, o'quvchilarda hayotiy vaziyatlarni yaxshi anglash qobiliyatlarini rivojlantiradi, bilishga juda qiziqish uyg'otadi, shuningdek, ularga o'z xalqining tarixi va hayotining turli sohalariga, moddiy va ma'naviy madaniyatiga, ijtimoiy turmush tarzi, odatlari va an'analariga taalluqli ma'lumotlarni beradi. Ularning kuchli, chaqqon, serharakat, ziyrak, topqir, o'zaro hamkor bo'lishiga yordam beradi.

MAVZUGA OID TAYANCH TUSHUNCHA VA IBORALAR

Urf odatlar, an'analar, marosimlar, milliy qadriyatlarimiz, dehqonlar bayrami, xalq o'yinlari, dor o'yini, g'ozlar, xo'rozlar jangi, to'siqlar orasidan tez o'tish, kurash, chillik o'yini, oq terakmi — ko'k terak, quvlashmachoq, «olomon» o'yini.

MAVZUNI MUSTAHKAMLASH UCHUN SAVOLLAR:

1. Qadimda dehqonchilikning vujudga kelishi va rivojlanishi qanday marosim-bayramlarni yuzaga keltirgan?
2. Dastlab shakllana boshlagan qanday o'yin o'yin-raqslarni bilib oldingiz?
3. Marosim, san'at, ijod kabi madaniyat turlarining vujudga kelishi va rivojlanishida o'yinlar qanday rol o'ynagan?
4. Nima uchun xalq o'yinlarini etnomadaniyatning tarkibiy qismi deymiz?
5. Yil fasllari, shahar va qishloqlarga xos qanday o'yinlar tizim mavjud?
6. Nima uchun sho'rolar davrida xalq o'yinlari hayotdan siqib chiqarila boshlangan?
7. Mustaqillik davrida xalq o'yinlarini tiklash borasida qanday ishlar amalga oshirishmoqda?

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Istiqloq va ma'naviyat .T.: O'zbekiston, 1994 y.
2. Karimov I.A. Ma'naviy yuksalish yo'lida. -T.: O'zbekiston, 1998 y.
3. Abdullaev M. Abdullaev A. Ma'naviyat va madaniyat tarixi. Farg'ona. 1998 y.
4. Murodov. M. Qorabaev U. Rustamova R. Etnomadaniyat.. T.: Adolat. 2000.
5. Etnomadaniyat fanidan ma'ruzalar matni. 1-qism. Farg'ona. 2001 y.
6. Yo'ldosheva S. Xalq urf-odatlari va an'analari. – T.: Ijod dunyosi, 2003 y. 46 b.
7. Ibrohimov A. O'zbek mahallasi. T.: Ma'naviyat, 2007 y. 24 b.
8. Ashirov A. Atadjanov Sh. Etnologiya. T. 2007 y.
9. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T.:2007

4-MAVZ: QADIMGI DAVR O‘ZBEK FOLKLORI – ETNOMADANIYAT TARIXIDA MUHIM MANBA

Reja:

1. O‘zbek folklori tarixi va qadimgi davr folklori

2. Qadimgi mif va afsonalar

3. Etnomadaniy jarayonlarning shakllanishida qadimgi davr folklorining o‘rni va ahamiyati

- O‘zbek xalq og‘zaki badiiy ijodi o‘zbek xalqining asrlar davomida ijodkor farzandlari tomonidan yaratilgan madaniy merosidir. Bu meros maqollar, matallar, latifalar, qo‘shiqlar, ertaklar, dostonlar va boshqa janrlardagi asarlardan iborat. Xalqimiz og‘zaki ijodining tarixiy ildizlari Markaziy Osiyoda yashab o‘tgan turkiy xalqlarning mifik dunyoqarashiga borib taqaladi. Mazkur mifik qarashlar O‘rxun - Enasoy tosh bitiklari, «O‘g‘uznoma», Qoshg‘ariy tuzgan «Devonu lug‘atit-turk», Ahmad Yugnakiyning «Hibatul-haqoyiq», Yusuf Xos Hojibning «Qutadg‘u bilig» kabi adabiy asarlarida ham o‘z ifodasini topgan.

«**Folklor**» atamasi inglizcha so‘zdan olingan bo‘lib, «xalq donoligi», «xalq donishmandligi» ma‘nolarini anglatadi. Bu atama birinchi marotaba 1846 yilda Vil‘yam Toms tomonidan qo‘llangan va bugungi kunda jahon ilmi fanida xalq ijodi tushunchasini bildiradi. Masalan, biz «folklor» so‘zini qo‘llaganda xalq og‘zaki ijodini nazarda tutamiz. Shu bilan birga «folklor» so‘zi xalq amaliy san‘ati, xalq me‘morchiligi va boshqa sohalarni ifodalaydigan atamadir. Xalqimiz tomonidan ming yillar davomida yaratilgan og‘zaki ijod namunalari o‘zbek xalqining tarixiy va qimmatli madaniy merosidir. Ayni kunlarda o‘rganish va asrab avaylash qayta-qayta ta‘kidlanayotgan xalq qadriyatlari tarkibida xalq og‘zaki ijodi ham mavjuddir. Xususan, «To‘maris», «Shiroq» kabi afsonalar, «Alpomish», «Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi», «Ravshan», «Oshiq G‘arib va Shohsanam» kabi dostonlar, «Bulbuligo‘yo», «Malikai Husnobod», «Uch og‘a-ini botirlar» kabi ertaklar, lirik qo‘shiqlar, marosim va mehnat qo‘shiqlari hamda boshqa og‘zaki ijod namunalari xalqimiz qadriyatlarining ajralmas qismi hisoblanadi. Ayni kunlarda o‘rganish va asrab avaylash qayta-qayta ta‘kidlanayotgan xalq qadriyatlari tarkibida xalq og‘zaki ijodi ham mavjuddir.. Qadimgi adabiy merosimiz juda katta tarbiyaviy ahamiyatga ega, chunki har bir mif va afsona xalqimiz orzu-armonlarini ifodalash bilan birga biror bir tarbiyaviy g‘oyani ham ilgari suradi. Dostonlardan «Shiroq», «To‘maris», «Rustami Doston» afsonlarida vatanparvarlik, chet ellik bosqinchilarga nisbatan nafrat ruhi bo‘rtib turadi.

Qadimgi davr folklori manbai bo‘lmish «Avesto», «O‘g‘uznoma», O‘rxun-Enasoy toshbitiklari, Mahmud Koshg‘ariyning «Devoni lug‘atit - turk» asari kabi yodgorliklar ayni paytda o‘zbek adabiyoti tarixining ham o‘rganish manbaidir. Vatanimizda Istiqlol yillarida folklor bilan bog‘liq bir qancha qarorlar qabul qilindi va xayrli ishlar amalga oshirildi. Jumladan, 1991 yildan buyon Navro‘z bayrami umumxalq bayrami sifatida nishonlanmoqda. Keyingi yillarda o‘zbek folklori namunalarining ko‘plab nashr etilayotgani ham og‘zaki ijodimizga Davlat siyosati darajasida baho berilayotganini ko‘rsatuvchi dalildir. 1998 yilning 13 yanvar kuni

Mustaqil O‘zbekistonning birinchi Prezidenti I.A. Karimov «Alpomish» dostonining 1000 yilligini nishonlash haqidagi farmonga imzo chekdi. Yubiley tantanalari 1999 yil noyabr oyida Surxondaryoda keng nishonlandi. YUNESKOning 1999 yil noyabrdagi 30-sessiyasida «Avesto» kitobining 2700 yillik yubileyini nishonlash haqidagi qarori qabul qilingan edi. 2000 yil 23 martda esa bu ezgu tashabbusni qo‘llab-quvvatlovchi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «Avesto»ning 2700 yilligini nishonlash to‘g‘risidagi qarori qabul qilindi. Shundan so‘ng bu qadimiy kitob haqida o‘nlab maqolalar, tadqiqotlar e‘lon qilindi. Shoir Asqar Mahkam asarning kattagina qismini o‘zbek tiliga she‘iy usulda, atoqli olim Mirsodiq Ishaqov esa nasriy yo‘lda tarjima qilib nashr ettirdilar. Xalq og‘zaki ijodi badiiy adabiyotning eng qadimiy turi hisoblanadi. O‘zbek folklori jahondagi hamma xalqlar og‘zaki ijodida bo‘lgani kabi bir qator o‘ziga xos belgilariga ega.

Mavzuga oid tayanch tushuncha va iboralar.

O‘zbek folklori, o‘zbek folklori tarixi, qadimgi davr folklori, xalq og‘zaki badiiy ijodi, mif, afsona, rivotlar, xalqimiz og‘zaki ijodining tarixiy ildizlari, mifologik dunyoqarash, totem, fetish, anim, Ahriman (Angra Manyu), Mitra, Qayumars (Gavomard), Yima (Jamshid), og‘zakilik va badihago‘ylik, jamoaviylik va ommaviylik, an‘naviylik, ko‘p nusxalilik va tarmoqlilik, anonimlik.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Folklor so‘zi qanday ma‘noni anglatadi?
2. Qadimgi davr folkloriga misollar keltiring...
3. Mif deganda nimani tushunasiz?
4. Afsonalar haqida olimlarning qanday fikrlari mavjud?
5. Rivoyatlar afsonalardan nimasi bilan farq qiladi?
6. Qadimgi mif va afsonalardan qaysilarini bilasiz?
7. Turkiy xalqlarning qaysi manbalari orqali qadimgi davr folklori haqida ma‘lumotga ega bo‘lamiz?
8. O‘zbek folklorining o‘ziga xos belgilarini sanab bering...
9. Qadimgi davr folklorining bugungi kunda qanday ahamiyati bor?

Mavzuga oid adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma‘ruza, 2017 yil 14 yanvar

2. Karimov I. Yuksak ma‘naviyat yengilmas kuch. –T.: 2008.
3. Aminjonova I E. Qadimiy yodgorliklar qissasi. T.: 1968.
4. Ashirov A. Atadjanov Sh. Etnologiya. T.: 2007 y.
5. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg‘ona. 1998 y.

www. tdpu. uz

www. edu. Uz

5-MAVZU: O‘ZBEK XALQ OG‘ZAKI IJODI: XALQ MAQOLLARI, TOPISHMOQLARI, QO‘SHIQLARI VA XALQ DOSTONLARI

Reja:

- 1. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi.**
- 2. Maqollar va ularning yuzaga kelishi.**
- 3. Topishmoqlar – xalq zukkoligi va topqirligi mahsuli.**
- 4. Xalq qo‘shiqlarining paydo bo‘lishi.**
- 5. Doston – o‘zbek folklorining keng tarqalgan va yirik janrlaridan biri**

O‘zbek xalq og‘zaki badiiy ijodi o‘zbek xalqining asrlar davomida ijodkor farzandlari tomonidan yaratilgan madaniy merosidir. Bu meros maqollar, matallar, latifalar, qo‘shiqlar, ertaklar, dostonlar va boshqa janrlardagi asarlardan iborat. Xalqimiz og‘zaki ijodining tarixiy ildizlari Markaziy Osiyoda yashab o‘tgan turkiy xalqlarning mifik dunyoqarashiga borib taqaladi. Mazkur mifik qarashlar O‘rxun - enasoy tosh bitiklari, «O‘g‘uznoma», «Kitobi dadam Qo‘rqut», Koshg‘ariy tuzgan «Devonu lug‘atit-turk», Ahmad Yugnakiyning «Hibatul-haqoyiq», Yusuf Xos Hojibning «Qutadg‘u bilig» kabi adabiy asarlarida ham o‘z ifodasini topgan. Folklorshunoslikda esa xalq og‘zaki adabiyotidagi maqol, qo‘shiq, ertak, doston kabi janrlarning o‘ziga xoslik tomonlari tadqiq etiladi. Ana shu janrlarning orasida xalq maqollari, topishmoqlar, xalq qo‘shiqlari va xalq dostonlarining alohida o‘rni bor. Folklor asarlarida xalq hayoti badiiy aks etadi. Xususan, «To‘maris», «Shiroq» kabi afsonalar, «Alpomish», «Go‘ro‘g‘lining tug‘ilishi», «Ravshan», «Oshiq G‘arib va Shohsanam» kabi dostonlar, «Bulbuligo‘yo», «Malikai Husnobod», «Uch og‘a-ini botirlar» kabi ertaklar, lirik qo‘shiqlar, marosim va mehnat qo‘shiqlari hamda boshqa og‘zaki ijod namunalari xalqimiz qadriyatlarining ajralmas qismi hisoblanadi.. Xalq og‘zaki ijodida avlod tarbiyasi aynan ana shu usuldan foydalangan holda amalga oshiriladi. Jumladan, «Alpomish» dostonida Alpomishning soddaligi va ishonuvchanligidan foydalangan dushman uni va sheriklarini tuzoqqa tushiradi. Qahramonning bir kun may ichib hushyorligining yo‘qotishi 7 yil zindonda yotishiga sabab bo‘ladi. Yoki dostonda aka-uka Boybo‘ri va Boysarining murosasizligi tufayli o‘n minglab qo‘ng‘irotliklarning boshiga misilsiz ko‘rgiliklar tushadi.

Maqol o‘zbek tilida maqol, tojiklarda zarbulmasal, ruslarda poslovitsa, arablarda (jonli so‘zlashuvda) naql, turklarda ata so‘zi atamasi bilan yuritiladi. Maqol atamasi arabcha [قَوْل] – qavlun – gapirmoq, aytmoq so‘zidan olingan. Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘otit-turk” asarida ham “sav” atamasi otalar so‘zini eslash tarzida keltirilgan. Mahmud Koshg‘ariy “Devonu lug‘oti-t-turk” tadqiqotida dala safarlarida yozib olgan 268 maqol matnini keltirgan. Bu namunalar qatorida biroz o‘zgarish bilan yashayotgan quyidagilarni uchratamiz: “Otug‘ uzguch birla o‘churmas” – O‘t alanga bilan o‘chirilmas; “Tog‘ toqqa qavushmas, kishi kishiga qavushar” – “Tog‘ tog‘ bilan uchrashmas, odam odam bilan uchrashar”. Ayni paytda “O‘t tesa, ag‘iz kuymas” – o‘t degan bilan og‘iz kuymaydi; “Tulki o‘z iniga ursa, uzuz o‘lur” – tulki o‘z iniga qarab hursa, qo‘tir bo‘ladi kabilar bugungi kunda unutilgan.

Xullas, maqol atamasi umumiy mazmun jihatdan “so‘z” tushunchasi bilan bog‘lanadi. Folklorshunos olimlar maqollar va matallarni o‘rganuvchi sohani paremiologiya deb atashadi. Paremiya – yunoncha chuqur ma‘noli gap, hikmatli so‘z, ibora, maqol, matal ma‘nosini beradi.

Xullas, xalq maqollarida qaysi mavzu, hayotning qaysi sohasi haqida fikr yuritilmasin, tanlangan muammo har tomonlama, atroflicha yoritiladi.

Xalq og‘zaki ijodining yana bir turi topishmoqlar bo‘lib, topishmoqlar hajmi va shakliga ko‘ra maqollarga o‘xshaydi. Ba‘zan mazmuniga ko‘ra ham yaqinlik seziladi. Ammo yaratilish maqsadi boshqa hisoblanadi. Janrning nomlanishiga e‘tibor bering. “Top” so‘zining talaffuz etilishidanoq o‘yla, axtar, solishtir, izla ma‘nolari etakchilik qiladi.

Topishmoqlardagi savollar tizimi xususiyatlarni sanash tarzda amalga oshirilgan ekan, hayratomuz qarama-qarshi mulohazalarga duch kelamiz. Masalan: “Qo‘lsiz, oyoqsiz eshik ochar”, “U yoqqa o‘tdim – bildingmi, Bu yoqqa o‘tdim – bildingmi, Oq quvrayning boshini, chertib o‘tdim – bildingmi?” topishmoqlarida hayron qolishga majbur qiladigan muammolar juda ko‘pga o‘xshaydi.

Xalq og‘zaki ijodi janrlaridan yana biri, xalq qo‘shiqlari bo‘lib, bu og‘zaki ijodimizdagi lirika jinsiga mansub janrdir. Xalq og‘zaki ijodidagi lirik tur hisoblangan qo‘shiq quyidagi janr xususiyatlariga ega:

1. Qo‘shiqlarda inson kechinmalari, qalb izhorlari aks etadi.

2. Qo‘shiq shaklan she‘riy ko‘rinishda bo‘ladi. O‘zbek xalq qo‘shiqlari, asosan, barmoq vaznda, ba‘zan aruzda yaratiladi.

3. Ko‘pincha, xalq qo‘shiqlari to‘rt misradan iboratdir.

“**Doston**” so‘zi fors tilidan olingan bo‘lib, “qissa”, “hikoya”, “tarix” ma‘nolarini ifodalaydi. O‘zbek badiiy adabiyotida dostonlar yaratilish usuliga ko‘ra ikki xil bo‘ladi. Birinchi turi yozma adabiyot vakillari tomonidan har bir bandi masnaviy – ikki misradan iborat, faqat she‘riy shaklda yaratiladi.

Dostonni baxshilar kuylaydilar. Baxshilar esa o‘z ustozlaridan maxsus dostonchilik sirlarini o‘rgangan san‘atkorlardir. Dostonchilik maktablari. O‘zbek dostonchiligida doston kuylash an‘anasi qadimda uch yo‘nalishda rivojlangan. Birinchidan, Bulung‘ur, Qo‘rg‘on, Shahrisabz, Qamay, Narpay, Sherobod, Janubiy Tojikistonda yashovchi o‘zbek-laqay dostonchilik maktablarida do‘mbira chertib yakka holda, bo‘g‘iz ovoz bilan ijro etilgan. Ikkinchidan, Xorazmda tor, dutor, g‘ijjak, garmon, bulamon, qo‘shnay, doira jo‘rligida ba‘zan yakka, ba‘zan juft holda, ochiq ovoz bilan ijro etilgan. Uchinchidan, Farg‘ona vodiysida dutor jo‘rligida ochiq ovozda aytilgan.

Olimlarimiz tasniflarida farqlar borligini qayd qilgan holda, umuman, dostonlarni mazmunan quyidagi turlarga bo‘lishni ma‘qul hisoblaymiz:

1. Qahramonlik dostonlari (“Alpomish”).

2. Ishqiy-romanik dostonlar (“Ravshan”, “Kuntug‘mish”).

3. Jangnoma dostonlari (“Yakka Ahmad”).

4. Kitobiy dostonlar (“Oshiq G‘arib va Shohsanam”, “Sayyod va Hamro”).

5. Tarixiy dostonlar (“Oysuluv”).

Xalq epik ijodining shoh asarlari dostonlar misolida o‘zbek millatining jahon xalqlari ma’naviy va madaniy xazinasiga qo‘shgan munosib hissasi haqida tasavvur hosil qilish mumkin. Mazkur merosni o‘rganishda H.Zarifov, M.Alaviya, M.Afzalov, T.G‘oziboev, O.Sobirov, Z.Husainova, M.Saidov, J.Qobulniyozov, M.Murodov, B.Sarimsoqov, A.Qahhorov kabi marhum olimlar va T.Mirzaev boshchiligida bugungi kunda tinimsiz mehnat olib borayotgan S.Ro‘zimboev, O.Safarov, A.Musaqulov, M.Jo‘raev, U.Jumanazarov, Sh.Turdimov, J.Eshonqul, A.Ergashev kabi tadqiqotchilar xalq oldidagi burchlarini ado etish yo‘lida xizmat qilmoqdalar.

Mavzuga oid tayanch tushuncha va iboralar

Xalq og‘zaki ijodi, xalq maqollari, xalq topishmoqlari, folklor, xalq qo‘shiqlari, xalq dostonlari, eposlar.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Xalq maqollarining janr xususiyatlarini sanang, ularning har birini izohlab, misollar bilan dalillang.
2. Xalq maqollarining boyish manbalariga izoh bering.
3. Maqollarning badiiy mukammalligi haqida qanday mulohazalarga egasiz.
4. Topishmoqlarning maqollarga o‘xshash va farqli jihatlarini aniqlang.
5. Topishmoqlarning janr xususiyatlarini sanang va izohlang.
6. Topishmoqlarning hayot bilan munosabati haqida so‘zlang, ularning tarbiyaviy ahamiyatini toping.
7. Topishmoqlarda qanday badiiy tasvir vositalari qo‘llanadi?
8. Xalq qo‘shiqlari shu muddatgacha o‘rganilgan boshqa janrlardan qaysi xususiyati bilan ajralib turadi?
9. Xalq qo‘shiqlarining tasnifi qanday asoslanadi?
10. Mehnat qo‘shiqlari haqida so‘zlang.
11. Mavsum-marosim qo‘shiqlarining xos xususiyatlarini ayting. Dostonning boshqa janr asarlaridan farqini ayting.
12. Mustaqil ravishda doston haqidagi to‘liq tasavvur omillarini sanang.
13. Dostonchilik an’analari, maktablari, mashhur baxshilar haqida nimalar bilasiz?

Mavzuga oid adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. “Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi” O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruza. 2016 yil 7 dekabr
2. Karimov I. A.Yuksak ma’naviyat–yengilmas kuch. T.: “Ma’naviyat” nashriyoti, 2008 yil.
3. Saidov M. O‘zbek dostonchiligida badiiy mahorat. – T.: Fan, 1969.
4. Hodi Zarif. Fozil shoir – mashhur dostonchi. O‘zbek xalq ijodi bo‘yicha tadqiqotlar.
5. O‘zbek folklorining epik janrlari. O‘zbek xalq ijodi bo‘yicha tadqiqotlar. 7-kitob. T.: Fan, 1981.

7. Imomov K., Mirzaev T., Sarimsoqov B., Safarov O. O‘zbek xalq og‘zaki poetik ijodi. – T.: O‘qituvchi, 1990. – B. 227-268.

8. www.edu.uz.

6-MAVZU: MADANIY TARAQQIYOTDA XALQ TEATRI VA MILLIY RAQSLARNING O‘RNI

REJA:

- 1. Insoniyatning madaniy taraqqiyoti tarixida teatrning o‘rni.**
- 2. O‘zbek teatri tarixiga bir nazar.**
- 3. Raqs san‘ati madaniyatning o‘ziga xos, eng go‘zal turi sifatida.**
- 4. Xalq madaniyatining takomillashib borishida teatr va raqs san‘atining o‘rni.**

Xalq og‘zaki ijodining yana bir serqirra san‘at turi – xalq teatridir. Bu folklor turining paydo bulishi ovchilik, dehqonchilik, xalq bayram va boshqa ommaviy marosimlar bilan bog‘liqdir. Bu janrlar hozirgi kunimizgacha taraqqiy etib kelib, o‘zining mavqei bilan xalq san‘ati darajasiga ko‘tarilgan. Agarda biz teatrning paydo bulishi tarixiga bir nazar solsak, u dastlabki davrlarda suz bilan bir katorada kushik, raqs, musika, akrobatika, masxarabozlik va nayrangbozlik, ko‘g‘irchoq uyini va boshka kurinishlar xususida aralash bulgan. Ma‘lumki, antik teatr mazmunan xalq hayoti, uning taqdiri bilan bog‘liq ulug‘vor g‘oyalar teatri sifatida dunyoga kelgan edi. Qadimgi Yunonistonda esxil, Sofokl Evripid, Aristofan, Rimda Plavt va Senekalar yangi sahnaviy shakllar, umumlashgan falsafiy, teran badiiy obrazlar orqali el-yurtni jo‘shqin sevis, qadrlash e‘tiqodlarini tarannum etdilar.

Birinchi o‘zbek ijodiy jamoasi bo‘lmish «Turon» gruppasining «Nizom»ida teatrning bosh maqsadi a) aholi o‘rtasida sahna ishlari va hayriyaga jiddiy munosabatni rivojlantirish, b) xalq uchun spektakl ko‘rsatish, unga sog‘lom tomosha berish...» deb uqtirilgan edi. Sahna ishini tashkil etgan va uni xalq orasida keng yoygan Munavvarqori Abdurashidxonov, Abdulla Avloniy, Mahmudxo‘ja Behbudiy singari atoqli ma‘rifatparvarning sa‘y-harakati bilan bu teatr tez orada xalq madaniy hayotining tarkibiy qismiga aylandi. Sanoqli bir necha yil davomida o‘ttizga yaqin pe’sa yaratildi, aktyorlik va rejissorlik san‘atining tub tamoyillariga asos solindi. Jadid teatri va dramaturgiyasining muhim xususiyati - uning oila hayotini tasvirlash bilan inson qalbiga kirib borish, uni ma‘rifiy tarbiyalash va shu orqali jamiyat hayotida avj olib borayotgan milliy uyg‘onish g‘oyalarini tarannum etishda ko‘ringan edi. o‘zbek teatrining asoschilari, xususan, atoqli rejissor va teatr arbobi Mannon Uyg‘ur o‘z atrofiga eng iste’dodli dramaturg va san‘atkorlarni uyushtirib, ular bilan ilhombaxsh izlanishlar olib borar ekan, xalqimizning boy ma‘naviyatiga mushtarak keladigan zamonaviy teatr barpo etish yo‘lidan borgan edi.

O‘zbek teatrining tug‘ilganiga o‘n yil bo‘lmayoq Abdurauf Fitratning «Chin sevis», «Abulfayzxon», Cho‘lponning «Yorqinoy», Hamza Hakimzodaning komediya va dramalarining yaratilishi, eng qimmatlisi, bu asarlarni ovrupacha drama estetikasi talablari darajasida bo‘lishi shu izlanishlarning mantiqiy natijalari edi. Respublikamizda Yunon amfiteatriga o‘xshagan binolar mavjud edimi? Surxondaryo vohasida, Termiz shahri yonida (avvalgi Oy-xonim shahri) eramizdan

avvalgi III-I asrlarda bunyod etilgan amfiteatr qoldiqlari topilgach, bu savollar oydinlashdi. Shu bilan birga, qiziqchi – masxaraboz aktyorlarining niqoblari va ularning kichkina-kichkina haykalchalari (statuetka)ning Samarqandning Afrosiyob tumanida topilganligi mamlakatimiz xududida an’anaviy xalq tomosha san’atiga asoslangan maydon tomoshalari ham mavjud bo’lganligini ko’rsatadi.

Xalq teatri keng ma’noda professional bo’lmas-da, aktyorlari malakali, iste’dodli kishilar bo’lgan. Xalq aktyorlari yolg’iz yoki guruhlariga, to’dalarga birlashib, uyushgan holda shaharma-shahar, qishloqma-qishloq yurib, to’y, sayl va boshka ko’rinishdagi xalq ommaviy tadbirlarda biror sahnasiz ochiq maydonlarda o’z san’atlarini namoyish etganlar.

Shunday kilib, xalq teatr san’ati folklor janrining tarkibiy qismi ekanligini ko’rib chiqish bilan o’tmishdagi ajdodlarimiz, xalqimizning rivojlangan etnomadaniyati asosiy o’rinlarni egallab kelganligini ko’ramiz. Ma’rifatchilar Zokirjon Furqat, Ahmad Donish, Mahmudxo’ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Mannon Uyg’ur, Abdurauf Fitrat, Cho’lpon va Hamza Hakimzoda Niyoziyar yangi shakldagi teatrning asoschilaridan bo’ldilar. Bugungi kunda Toshkent shahri, qoraqalpog’iston Respublikasi va barcha viloyatlarda jami 37 ta davlat teatri mavjud bo’lib, ularda har yili 120-150 tagacha yangi original sahna asarlari yaratiladi. Shu jumladan, Toshkent shahrida 10 ta teatr va 1 ta «Diydor» teatr-studiyasi mavjud. Shuningdek, Respublikamizda «Ilhom», «Aladdin», «Turon», «Muloqot», «Eski machit» singari ko’plab nodavlat teatr-studiyalari hamda havaskorlik jamoalari mavjud bo’lib, ularda teatr san’atining barcha janr va yo’nalishlarida qizg’in ijodiy jarayon davom etmoqda.

Milliy raqs san’atimizning rivojiga katta hissa kushgan ustoz san’atkorlarimiz Usta Olim Komilov, Yusufjon qiziq Shakarjonov, Tamaraxonim, Mukarama Turg’unboeva hamda zamonamizning buyuk artisti Muhiddin Qori Yoqubov boshchiligida va raxnamoligida tashkil topgan o’zbek davlat kontsert – etnografik truppasi (1926 yil), birinchi o’zbek ashula va raqs ansambli (1937 yil), hozirda «Shodlik» nomidagi jamoa «Baxor» raqs ansambli (1957 yil), «Lazgi» (1968 yil) ansambli va boshqalar bugungi kunda erkin va betakror raqslari bilan o’zbek raqs san’atini butun jaxonga namoyish etib kelmokdalar. Chunki xalqimizning biror ommaviy tadbiri, bayrami, kechasi raqs nafosatisiz o’tkazilmagan. Bu san’at turlarining yoshlarga nafosat tarbiyasi berishdagi imkoniyatlari cheksizdir. Ayrim san’at asarlarining qiymati dunyoviy boyliklarda nihoyat darajada ustun turganidek, teatr va raqs san’ati ham ham odamlarning ma’naviy boyishlarida tengi yo’q ta’sir kuchiga egadir.

Mavzuga oid tayanch tushuncha va iboralar

Teatr, raqs san’ati, tragediya, komediya janrlari, yunon teatri, antik teatr, qo’shiq, raqs, musiqa, akrobatika, masxarabozlik va nayrangbozlik, ko’g’irchoq teatri, drama, ma’rifiy teatr, jadid teatri va dramaturgiyasi, musiqali drama, nafosat tarbiyasi, xalq va bazm raqslari, sahna raqslari, vaznli, imo-ishorali raqslar.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Insoniyatning madaniy taraqqiyoti tarixida teatrning qanday o’rni bor?

2. Antik teatr haqida nimalarni bilasiz? Qadimgi Yunoniston va Qadimgi Rim teatrlari haqida gapirib bering...
3. Birinchi o'zbek teatri qachon paydo bo'lgan?
4. Teatr janrlari haqida nimalarni bilasiz?
5. Raqs san'atining o'ziga xosligi nimada?
6. Xalq madaniyatining takomillashib borishida teatr va raqs san'atining o'rni qanday?
7. Nafosat tarbiyasi deganda nimani tushunasiz?

Mavzuga oid adabiyotlar:

1. Adabiyot va san'at, madaniyatni rivojlantirish – xalqimiz ma'naviy olamini yuksaltirishning mustahkam poydevoridir. // Prezident Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston ijodkor ziyolilari vakillari bilan uchrashuvdagi ma'ruzasi. 2017 yil 3-avgust.

2. Karimov I. Yuksak ma'naviyat engilmas kuch. –T.: Ma'naviyat, 2008.
3. Karimov I. A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. «Muloqot» 11. 5-son. 1998.
4. Karimov I. A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid: barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T.: O'zbekiston, 1997.
5. Aminjonova I E. Qadimiy yodgorliklar qissasi. T. 1968.
6. Ashirov A. Atadjanov Sh. Etnologiya. T. 2007.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007.
8. www.ma'naviyat.uz.
9. www.edu.uz.

7-Mavzu: ETNOPELAGOGIKA VA MILLIY MA'NAVIYAT

REJA:

1. Millatning shakllanishida milliy tarbiyaning o'rni.
2. Xalq ijodi va xalq pedagogikasining uyg'unlashuvi
3. Bayramlar – inson hayotining eng muhim va tarkibiy qismi.
4. O'zbek xalqining bayramlari.

Xalq pedagogikasining ijodkori va shu asosda avlod-ajdodlarimizni barkamol kishilar qilib tarbiyalab kelgan birinchi va to'ng'ich pedagog-o'qituvchi - xalqdir.

Ma'lumki, millat o'z tarixini unutsa, uning milliy pedagogikasi ham o'z zaminidan ajrab qoladi. Agarda biz xalq pedagogikasi asoslaridan baxramand bo'lmasak, natijada, yoshlarimiz o'rtasida turli ko'rinishdagi axloqsizlik, jinoyat, ma'naviy qashshoqliklar avj olishi, jamiyatimiz uchun Xalq pedagogikasining ijodkori va shu asosda avlod-ajdodlarimizni barkamol kishilar qilib tarbiyalab kelgan birinchi va to'ng'ich pedagog-o'qituvchi - xalqdir. Xalq pedagogikasining asoslanish davrlari shu xalq paydo bo'lgan davrlardan boshlangan bo'lib uning qamrovi nihoyatda keng, bag'oyat serqirra va shu bilan birga juda xam serjilodir.

Xulosa qilib aytish mumkinki, xalq pedagogikasi va uning asosiy manbai xisoblanmish og'zaki ijod-folklorning inson ma'naviy ustivorligi, iymon-e'tiqodining butunligi, vatanparvarlik, do'st-birodarlik, yaxshilik, ezgulik, axillik, qadr-qimmat va sha'nini ulug'lovchi sahifalari rang-barangdir va u bebaho

durdonadir. Bu sahifalarning har biri **Odobnoma, Ibratnoma** deb baholanib kelmoqda. Dunyodagi barcha xalqlar hayotida bayramlar muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Bayramlarning ko'pchiligi bizga eng qadimgi davrlardan etib kelgan. Bayramlarni nishonlamaydigan inson, oila yoki jamoani topish qiyin. Har bir millat va davlatning umumiy bayramlaridan tashqari, o'z bayramlari bo'ladi.

O'rta Osiyo xalqlari, ko'pgina sharq mamlakatlaridagidek, hozirgi kunda ikki yangi yilni, ya'ni bobolar odati bo'yicha ana'anaviy "yil boshi" – "Navro'z"ni va Evropaning hamma mamlakatlarida rasmiy qabul qilingan 1- yanvarni yangi yilning kirib kelishi deb bayram qiladilar. 1991 yil 1 sentyabrda ilk bor mustaqillik bayrami O'zbekistonda nishonlandi. Mustaqillik bayrami kuni xalq ommaviy sayilga chiqadi, barcha viloyatlar va tumanlarda bayram tantanalari katta shodiyona bilan nishonlanadi. Dunyodagi har bir mamlakatda mustaqillik kuni keng miqyosda nishonlanadi.

Yuqorida keltirib o'tilgan bayramlardan tashqari butun dunyo musulmonlarining qadrli diniy bayramlari Ro'za hayiti, Qurbon hayiti; O'simliklar dunyosining o'sishdan to'xtab, "uyquga ketishi" va mehnat mavsumi yakunlanishini nishonlashga bag'ishlangan Mehrjon bayrami; dehqonlarning mehnat mavsumi yakunlanib, ularning bo'sh paytlari ko'paygan vaqtda uyushtiriladigan Hosil to'yi; o'qituvchilar mehnatini qadrlash, ularga har jihatdan g'amxo'rlik ko'rsatish maqsadida ana'anaviy tarzda nishonlanib kelinayotgan O'qituvchilar va murabbiylar kuni; dunyodagi eng tabarruk zot onalarimizga, hamda mehribon opa-singillarimizga hurmat va ehtiromning eng oliy namunasi ko'rsatiladigan kun – "Xalqaro Xotin-qizlar" kuni kabi bayramlar ham mamlakatimizda o'ziga xos tarzda keng nishonlanib, yosh avlod qalbida eng oliyanob fazilatlarini kamol toptirilishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xulosa qilib aytganda, bayramlar insonlarning bosib o'tgan yo'llarini chuqur anglashga, g'alabalardan faxrlanishga, kelajak uchun rejalar to'zishga, ertangi kunga umid bog'lashga yordam beradi. Shuning uchun ham, bayram arafasida kishilar bir-birlarini tabriklashadi, yaxshi tilaklar tilaydi. Zero, bayramlar moddiy va madaniy hayotda erishilgan muvaffaqiyatlarning o'ziga xos namoyishi hisoblanadi.

Mavzuga oid tayanch tushuncha va iboralar

Etnopedagogika, milliy tarbiya, milliy tarbiya tizimlari, elshunoslik, qadrshunoslik, udumshunoslik, matallar, xikmatlar, qiziq gaplar, qayroqi so'zlar, aforizmlar, topishmoqlar, tez aytishlar, bolalar o'yinlari, allalar, to'y va aza qo'shiqlari-marsiya, sadr aytimlar, olqish va qarg'ishlar, suyush-erkalash qo'shiqlari, erkalamalar, ovutmachochlar, qiziqmachochlar, yalinchoqlar, hukmlagichlar, chorlamalar, cheklashmachochlar, guldur-guplar, sanamalar, o'yin-kulgilar bilan bog'liq laparlar, aytishuv, o'lan, termalar, bolalar tarqalish, chorlash qo'shiqlari, ramazon, boychechak, yomg'ir, kun-yulduz, suv atimlari, chandishlar, tegishmachochlar, masxaralamalar, «Navro'z», «Mehrjon», bahor, kuz, qish, yoz aytim-qo'shiqlari, xalq bayramlari,

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Etnopedagogika nima?
2. Milliy tarbiya deganda nimani tushunasiz?
3. Millatning shakllanishida milliy tarbiyaning qanday o'rnini bor?
4. Xalq ijodi va xalq pedagogikasining qanday bog'liqligi bor?
5. Bayramlar deganda nimani tushunasiz?
6. Turli xalqlarning qanday bayramlarini bilasiz?
7. O'zbek xalqi nishonlaydigan bayramlarni sanab bering...
8. Bugungi kunda xalqimiz hayotiga qanday yangi bayramlar kirib keldi?
9. Yangi yil qaerda qanday nishonlanishini bilasizmi?

Mavzuga oid adabiyotlar:

1. Adabiyot va san'at, madaniyatni rivojlantirish – xalqimiz ma'naviy olamini yuksaltirishning mustahkam poydevoridir. // Prezident Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston ijodkor ziyolilari vakillari bilan uchrashuvdagi ma'ruzasi. 2017 yil 3-avgust.

2. Karimov I. Yuksak ma'naviyat engilmas kuch. – T.: Ma'naviyat, 2008.
3. Karimov I. A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. «Muloqot» 11. 5-son. 1998.
5. Aminjonova I E. Qadimiy yodgorliklar qissasi. T. 1968.
6. Ashirov A. Atadjanov Sh. Etnologiya. T. 2007.
7. Ashirov A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. T. 2007.
8. Abdullaev M. Madaniyatshunoslik. Farg'ona. 1998.
9. www.ma'naviyat . uz.
10. www.tdpu. uz.

8-Mavzu: AN'ANAVIY OILA -TURMUSH MAROSIMLARI-XALQ MADANIYATINING FENOMENI

REJA:

1. Marosimlar – xalq madaniyatining fenomeni sifatida.
2. Etnik xususiyatlarni saqlab qolish omillari va milliy marosimlarni tadqiq etish muammosi.
3. Oila va oilaviy marosimlar.
4. Xalqimizning qadimiy e'tiqodlarini, madaniyat tarixi, orzu intilishlari, hayotga munosabatini o'rganishda nikoh to'yi bilan bog'liq marosimlarning ahamiyati.

O'tilgan mavzularda qayd etib o'tilganidek, etnomadaniyat rivojida marosimlarning o'ziga xos o'rnini bor. Zero, marosimlar xalq madaniyatining fenomeni hisoblanadi.

O'tgan XX asr so'nggi choragidan boshlab dunyo miqiyosida etnolog va sotsial antropologlar tomonidan marosimlarni xalq madaniyatining fenomeni tarzida o'rganishga alohida e'tibor qaratildi va aynan mazkur mavzu doirasida bajarilgan ilmiy tadqiqotlar fandagi dolzarb mavzulardan biri "Marosim" arab tilidan olingan bo'lib, chizilgan, rasm qilingan, odat bo'lgan ma'nolarini anglatadi. Muayyan qoidalar asosida chizilgan, millat tomonidan rasm qilingan va odat tusiga kirgan tadbirlarni esa shartli ravishda uch turga bo'lish mumkin:., .

1. Oilaviy marosimlar.

2. Tabiatda ro'y bergan o'zgarishlar, muayyan odat, rasm-rusum bilan aloqador va ma'lum darajada zarurat oqibatida tashkil qilinadigan marosimlar. ("Shox moylar", "Sust xotin", "CHoy momo", "Darvishona" kabilarni shular jumlasiga kiritish mumkin.)

3. Umumxalq bayramlari munosabati bilan tantanali ravishda o'tkaziladigan marosimlar. (Mustaqillik bayrami, Navro'z bayrami, Iydi Ramazon, Iydi Qurbon, Hosil bayramlari).

O'zbek xalqi qadim zamonlardan dehqonchilik, bog'bonlik, chorvachilik bilan shug'ullangan. Dehqonchilik ham, chorvachilik ham mutlaq tabiat muruvvati va injiqliklari bilan bog'liqdir. Shuning uchun otalar va momolar yomg'ir chaqirish, yomg'ir to'xtatish, shamol chaqirish va to'xtatish tajribasini ipidan ignasigacha keyingi avlodga meros qilib qoldirishga odatlangan. Natijada, o'nlab marosimlar kashf etilgan. Marosimlar esa, albatta, so'zning sirli ta'siri bilan yashagan, amalga oshirilgan.

O'zbek mavsumiy marosim fol'klori yil fasllarida o'tkaziladigan marosimlardan iborat. Bahorgi mavsum marosimlari loy tutish, shox moylash, Navro'z, yomg'ir chaqirish, darvishona; yozgi marosimlar choy momo; kuzgi marosimlar shamol chaqirish; qishki marosimlar yas-yusunlardan iboratdir.

O'zbek xalqining qadimiy rasm-rusumlari, dunyoqarashi, ishonch-e'tiqodlari, turmush-tarzi va hayot haqidagi falsafiy qarashlari, asrlar bo'yi jamlangan hayotiy tajribalari va turmush ko'nikmalarini o'zida mujassamlashtirgan eng jozibali **marosimlarimizdan biri - nikoh to'yidir**. Xalqimizning qadimiy e'tiqodlarini, madaniyat tarixi, orzu intilishlari, hayotga munosabatini o'rganishda nikoh to'yi bilan bog'liq marosimlar muhim ahamiyatga egadir.

Oilaviy marosimlar qatoridan o'rin olgan yana bir to'y bolaning tug'ilishi bilan bog'lanadi va beshik to'y deb yuritiladi. Odatda, bola tug'ilganidan keyin 7-21 kun orasida "**aqiqa marosimi**" o'tkaziladi. Undan keyin beshik to'yi qilinadi. Beshik to'yi yangi tug'ilgan farzandning birinchi beshikka belanishi bilan boshlanadi. Beshik to'yida surnay, doira va boshqa tomoshalar ko'rsatiladi. Quloq cho'zdi o'yinlari o'tkaziladi. va yana "yo'q, yo'q" javobi olinadi. Oxiri "Ha" bilan bu marosim tugaydi

O'zbeklarda esda qoladigan to'ylardan biri xatna (sunnat) to'yi hisoblanadi. Bu to'y xatna, sunnat, chupron, chukron, qo'lini halolash kabi nomlar bilan atab kelingan. To'y egasining qo'li ochiqligi, ko'pincha, shu to'yda aniqlangan. Ona taraf toy va kuyov tarafni sarpolar bilan siylagan. Ota taraf yurtga osh bergan, qarindosh-urug' va tanishlarga dasturxon yozgan. CHorva bilan shug'ullanadigan hududlarda, albatta, ko'pkari, uloq uyushtirilgan. Qadimgi an'analarga ko'ra, Xorazmda "Oltin qovoq", Andijon, Farg'onada "Quloq cho'zma", Toshkentda "Bola mast"lar o'tkazilgan.

Xalqimizning qadimiy e'tiqodlarini, madaniyat tarixi, orzu intilishlari, hayotga munosabatini o'rganishda nikoh to'yi bilan bog'liq marosimlar muhim ahamiyatga

egadir. O‘zbekistonimizning viloyat, tumanlari ko‘p. Har bir hudud to‘y marosimlarini o‘tkazishda o‘z udumlariga ega.

Mavzuga oid tayanch tushuncha va iboralar:

Marosimlar – xalq madaniyatining fenomeni, milliy marosimlarni tadqiq etish, oilaviy marosimlar, xalqimizning qadimiy e‘tiqodlari, Sust xotin, choy momo, sovchilik bilan bog‘liq marosimlar, mavsumiy marosimlar, bayram marosimlari, nikoh to‘yi bilan bog‘liq marosimlar, yor-yor, aytishuvlar, beshikka belash, beshik to‘yi, sovchilik bilan bog‘liq marosimlar, mavsumiy marosimlar, bayram marosimlari, nikoh to‘yi bilan bog‘liq marosimlar, yor-yor, aytishuvlar, beshikka belash, beshik to‘yi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

1. Marosimlar – xalq madaniyatining fenomeni deganda nimani tushunasiz?
2. Marosimlarning xalq hayotida tutgan o‘rni haqida gapiring...
3. Marosimlarni shartli ravishda necha turga bo‘lish mumkin?
4. Oilaviy marosimlar deganda nimani tushunasiz?
5. Oilaviy marosimlar deganda nimani tushunasiz?
6. Oilaviy marosimlarning qanday turlarini bilasiz?
7. Marosimlarning o‘tkazilish qoidalariga izoh bering...
8. O‘zingiz bilgan va qatnashgan marosimlar haqida gapirib bering...
9. O‘zingiz bilgan marosimlarning o‘tkazilish tartibini bilasizmi?

Mavzuga oid adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma‘naviyat yengilmas kuch. – T.: Ma‘naviyat, 2008 yil.
2. Sarimsoqov B. Marosim fol’klori G‘ O‘zbek xalq og‘zaki poetik ijodi. – T.: O‘qituvchi, 1990 y. – B. 116-141.
3. Sarimsoqov B. O‘zbek marosim folkolori. – T.: Fan, 1986 y.
4. Jo‘raev M. O‘zbek mavsumiy marosim fol’klori. – T.: Fan, 2008.
5. Jo‘raev M. Navro‘z bayrami. – T.: Fan, 2009.
6. Shodiev B. Navro‘z bayrami. – T.: O‘zME, 2001.
7. Qoraboev U. O‘zbekiston bayramlari. – T.: O‘qituvchi, 1991.
8. Navro‘z (qo‘shiqlar, afsonalar, odatlar va irimlar). Tuzuvchilar: T. Mirzaev, M. Jo‘raev. – T.: Fan, 1992 y.
9. www.tdpu.uz.
10. www.Ziyonett.uz.

SEMINAR MASHG'ULOTLARI

Mavzu: Etnomadaniyat fanining predmeti, maqsad va vazifalari.

Reja

1. Etnomadaniyat atamasining kelib chiqishi
2. Milliy madaniyatimizni yanada taraqqiy ettirishda Etnomadaniyat fanining ahamiyati.
3. O'zbek xalqi tarixi, madaniyati, etnografiyasi etnomadaniyati masalalari.
4. O'zbek xalqining etnogenezi va etnik tarixiga oid eng muhim manbalar.
5. Mustaqillik sharoitida xalqimiz etnomadaniyati, an'ana va qadriyatlariga yangicha nazar.

Mavzu: Qadimgi davr o'zbek folklorietnomadaniyat tarixida muhim manba

Reja

1. O'zbek xalq og'zaki ijodi
2. Xalq maqollari, topishmoqlari, qo'shiqlari
3. Xalq dostonlari turlari tasnifi.
4. Xalq qo'shiqlarining tasnifi
10. Mehnat va marosim qo'shiqlari.

Mavzu: Etnomadaniyatning shakllanishida xalq o'yinlarining o'rni

Reja

1. Xalq o'yinlari – etnomadaniyatning tarkibiy qismi.
2. Xalq o'yinlarining paydo bo'lishi va rivojlanishi.
3. Chorvachilik bilan bog'liq xalq o'yinlari. Yil fasllari, shahar va qishloqlarga xos o'yinlar tizimi.
4. Boshqotirma, so'z, qo'shiq, raqs-o'yinlar, voqeband, harakatli o'yin turlari
5. Mustaqillik sharoitida O'zbekistonda Milliy o'yinlarning tiklanishi va rivojlanishi.

Mavzu: Madaniy taraqqiyotda xalq teatri va milliy raqslarning o'rni.

Reja.

1. Insoniyatning madaniy taraqqiyoti tarixida teatrning o'rni va ahamiyati.
2. Qadimgi Yunoniston va Qadimgi Rim teatrlari tarixi.
3. Birinchi o'zbek teatri.
4. Raqs san'atining xalq etnomadaniyatida tutgan o'rni.
5. Xalq madaniyatining takomillashib borishida teatr va raqs san'atining o'rn

Mavzu . O'zbek xalqining bayramlari.

Reja

1. Bayramlar – inson hayotining eng muhim va tarkibiy qismi.
2. Turli xalqlarning bayramlari turlari.
3. O'zbek xalqi nishonlaydigan bayramlarni sanab bering...
4. Bugungi kunda xalqimiz hayotiga kirib kelgan bayramlar.

Mavzu: An'anaviy oila - turmush marosimlari – xalq madaniyatining fenomeni.

Reja.

1. Marosimlar – xalq madaniyatining fenomenini. Marosimlarning xalq hayotida tutgan o‘rni.
2. Marosimlarni shartli ravishda turlari tasnifi.
3. Oilaviy marosimlar va oilaviy marosimlarning turlari.
4. O‘zbek xalqining qadimiy rasm-rusumlari, dunyoqarashi, ishonch-e’tiqodlari, turmush-tarzi.

Mustaqil ta’lim mavzulari

1. Milliy madaniyatimizni yanada taraqqiy ettirishda Etnomadaniyat fanining ahamiyati. (Kurs ishi, referat tayyorlash)
2. Markaziy Osiyo kishilik jamiyatining eng qadimiy markazlaridan biri. (Berilgan mavzu bo‘yicha konspekt yozish)
3. Markaziy Osiyo xalqlari etnografiyasi tarixi. (Tarixiy manbalar bo‘yicha Klaster tuzish Tarixiy manbalar bo‘yicha Klaster tuzish)
4. Etnomadaniyatning shakllanishida xalq o‘yinlarining o‘rni. (Mavzuga oid tushunchalarni jadval ko‘rinishiga keltirish; Berilgan mavzu bo‘yicha konspekt yozish)
5. Xalqimiz hayotiga marosim-bayramlarning kirib kelishi. (Mavzuga oid savollar to‘plamini tayyorlash)
6. Xalq o‘yinlari – Etnomadaniyatning tarkibiy qismi (Bobo-buvilarimiz o‘ynagan o‘yinlar” mavzusida esse yozish)
7. Qadimgi davr o‘zbek folklori–etnomadaniyat tarixida muhim manba (Folklor namunalari turlarini jamlab, ularni jadval ko‘rinishiga keltirish; Klaster tuzish)
8. An’anaviy oila - turmush marosimlari–xalq madaniyatining fenomeni (Berilgan mavzu bo‘yicha konspekt yozish)
9. O‘zbek xalqi moddiy madaniyatida qadimiy diniy tasavvurlar va qarashlarning arxaik izlari (Mavzuga oid savollar to‘plamini tayyorlash)
10. Milliylik falsafiy va axloqiy kategoriya sifatida (esse yozish)
11. Etnomadaniyat va etnopsixologiya (Bir javobli test tuzish)
12. Toponomika va milliy o‘z-o‘zini anglash. (Toponomika namunalari turlarini jamlab, ularni jadval ko‘rinishiga keltirish)
13. Sho‘rolar davrida xalq o‘yinlariga bir tomonlama e’tibor. (Mavzuga oid tushunchalarni jadval ko‘rinishiga keltirish)
14. Madaniy taraqqiyotda xalq teatri va milliy raqslarning o‘rni. (Mavzuga oid tushunchalarni jadval ko‘rinishiga keltirish; Berilgan mavzu bo‘yicha konspekt yozish)
15. O‘zbek xalqining bayramlari. (Referat, kurs ishi tayyorlash)
16. Bayramlar – inson hayotining eng muhim va tarkibiy qismi. (Mavzuga oid tushunchalarni jadval ko‘rinishiga keltirish)
17. Marosimlar – xalq madaniyatining fenomeni sifatida. (Berilgan mavzu bo‘yicha konspekt yozish)
18. Etnik xususiyatlarni saqlab qolish omillari va milliy marosimlarni tadqiq etish muammosi (Mavzuga oid savollar to‘plamini tayyorlash)
19. Oila va oilaviy marosimlar. (esse yozish)
20. Etnomadaniyatning milliy tarbiyada tutgan o‘rni va ahamiyati. (Berilgan mavzu bo‘yicha konspekt yozish)

